

ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Μεταφυσική Ψυχολογία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Τι εἶναι ἡ Μεταφυσικὴ τῆς ὑπὲρ αἰσθησιν φύσεως.

ΣΑ΄.

Ἡ μεταφυσικὴ τῶν ἐμπειρικῶν ἀντικειμένων ἔρευνα, ἀσχολουμένη εἰς μόνην τὴν αἰσθητὴν φύσιν, δὲν δύναται νὰ ἀναπαύσῃ τὸν θεωροῦντά Λόγον, ἐπειδὴ ἐντὸς ταύτης εὐρίσκει τὰ πάντα σχετικὰ καὶ περιορισμένα. Διὰ τοῦτο ὑψόνεται μετὰ τὰς ιδέας τοῦ εἰς φύσιν ὑπερεκπίπτουσιν τῆς αἰσθησεως, ὅπου ζητεῖ νὰ εὕρῃ τὸ ἀπόλυτον καὶ ἀπροσδιόριστον. Ἀφ' οὗ λοιπὸν θεωρήσῃ τὰ αἰσθητὰ πράγματα, καὶ ἐφαρμόσῃ εἰς αὐτὰ τὰς μεταφυσικὰς καὶ ἀρχικὰς ιδέας, προσπαθεῖ νὰ καθυποστρώσῃ Μεταφυσικὴν ἄλλην τῆς ὑπὲρ αἰσθησιν φύσεως, μέρος οὖσαν εὐλόγως τῆς ἐφηρμοσμένης Μεταφυσικῆς (PKZ').

ΣΒ΄. Ἄλλ' ἐπειδὴ πᾶν ὑπὲρ αἰσθησιν εἶναι μὲ μόνον τὸν νοῦν καταληπτὸν, καὶ τοῦτο ἀμυδρῶς καὶ σκιωδῶς διὰ

τοῦτο ὁ θεωρητικὸς Λόγος πρέπει νὰ βαδίσῃ εἰς τὴν τούτων ἔρευναν κριτικῶς, ἤγουν νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ νὰ βασανίσῃ ἀκριβῶς τὰ μεταφυσικὰ δόγματα καὶ συστήματα, εἰς τὰ ὅποια ὀδηγεῖται, ὅταν ἐπιχειρῇ νὰ ἐξέτάσῃ γνώσεως ἀντικείμενα, τὰ ὅποια ὑπερβαίνουν τὰς γνώστικὰς του δυνάμεις.

Σημειώσεις. Ἐπειδὴ ὁ ἀνθρώπινος Λόγος ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐφαλοσόφησε περὶ τῶν ὑπὲρ αἰσθησῶν ὄντων, ἤγουν περὶ Θεοῦ, περὶ ἀρχῆς κόσμου, περὶ μελλούσης ζωῆς, περὶ οὐλῶν οὐσιῶν· ἐκ τούτων ἐγεννήθησαν ἀναρίθμητα μεταφυσικὰ συστήματα καὶ δόγματα, τὰ ὅποια χρῆος ἔχει νὰ ἐρευνηθῇ ὁ Μεταφυσικός· ἀλλ' εἰς ἅλα ταῦτα θέλομεν ἰδεῖν πλεον τὴν ἀσθένειάν μας παρά βεβαίαν ἀληθείαν, ἐπειδὴ ὁ ἀνθρώπος, ὡς πεπερασμένον ἐν ἀπάτησιν πολλόνκις εἰς τὰς θεωρίας του, καὶ ἐνόμισε γεωμετρικῶς ἀποθευεγμένα, ὅσα ὑπέθεσεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀνειρομένη ἢ φαντασία του.

ΣΤ'. Ἐπειδὴ τρεῖς εἶναι αἱ κυριώτεραι ἰδέαι τοῦ καθ' ἑαυτοῦ θεωρητικοῦ Λόγου (ΡΚΕ'). α'. ἡ ἰδέα τῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς, ἣτις εἶναι ἀπόλυτον ὑποκείμενον, ἢ ἀπλή οὐσία· β'. ἡ ἰδέα τοῦ σύμπαντος κόσμου, ὅστις εἶναι ἀπόλυτον ἀντικείμενον, ἢ τὸ σύμπαν ἄθροισμα τῶν ἐν τόπῳ μὲν καὶ χρόνῳ ὑπαρχόντων, κατὰ δὲ πᾶσαν αὐτῶν τὴν ὀλοκληρίαν καὶ φαινομένων· γ'. ἡ ἰδέα τοῦ ΘΕΟΥ, ὅστις εἶναι ἀπόλυτος ἀρχὴ παντὸς ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, ἤγουν πρῶτιστος καὶ ὑπάτος τῶν ὄντων δημιουργός· διὰ τοῦτο καὶ ἡ Μεταφυσικὴ τῶν ὑπὲρ αἰσθησῶν πραγμάτων διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, τὰ ὅποια ὀνομάζονται Ψυχολογία, Κοσμολογία, Θεολογία· καὶ εἶναι μέρη τῆς ἐφηρμοσμένης Μεταφυσικῆς, δευτέρου καὶ τρίτου καὶ τέταρτου. Θέλομεν διαλάβειν περὶ πάντων τούτων ἐφεξῆς, ὅσον ἐνδέχεται συντόμως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Π ε ρ ῖ Ψ υ χ ῆ ς.

ΣΔ΄.

Περὶ ψυχῆς ἐξητάσαμεν εἰς τὴν ἐμπειρικὴν Ψυχολογίαν, ὅσα ἀποτελέσματα καὶ ἐνεργείας τῆς γνωρίζομεν μὲ τὴν πείραν· ἀλλ' ἐδῶ θεωροῦμεν περὶ αὐτῆς, ὅσα μόνον μὲ τὸ φῶς τοῦ Λόγου δυνάμεθα νὰ μάθωμεν· διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν ἡ Ψυχολογία ὀνομάζεται Ἐμπειρικὴ· ἐνταῦθα δὲ, Μεταφυσικὴ ἢ Λογικὴ.

ΣΕ΄. Ἡ πρότασις Νοῦ εἶναι κυρίως ἡ βᾶσις τῆς Λογικῆς Ψυχολογίας· αὕτη ἐκφράζει ἔργον τῆς ἰδίας ἡμῶν συνειδήσεως, καὶ εἶναι διὰ τοῦτο ἀμέσως βεβχία· ὑπεστρώθη δὲ καὶ βᾶσις τῆς Λογικῆς (Λογ. Η΄), ἥτις εἶναι ἐπιστήμη τῶν κανόνων τοῦ διανοεῖσθαι· ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἐρμηνεύει τίποτε περὶ τοῦ νοοῦντος ὑποκειμένου. Διὰ τοῦτο πρέπει ἄλλοθεν νὰ ἐρευνηθῇ τὸ πρῶγμα.

ΣΖ΄. Ὅλα, ὅσα ζητοῦνται περὶ ψυχῆς λογικῶς ἢ μεταφυσικῶς, περικλείονται εἰς τὰς ἐφεξῆς κυριωτέρας προτάσεις. Τὸ Ἐγὼ, τὸ ὁποῖον νοεῖ, καὶ ὀνομάζεται Ψυχὴ, εἶναι οὐσία ἄλλη παρὰ τὸ σῶμα, ἀπλῆ, πάντοτε κατ' ἀριθμὸν ἢ αὐτῇ, μία, συνδεδεμένη μὲ ὀργανικὸν σῶμα, διὰ τοῦ ὁποίου κοινωνεῖ μὲ τὰ ἄλλα ἐν τόπῳ εὐρισκόμενα πράγματα. Ἐντεῦθεν δὲ συμπεραίνεται, ὅτι εἶναι ἀσώματος καὶ ἄϋλος· ἐκ τούτων, ὅτι εἶναι ἀφθάρτος· ἐκ δὲ τούτου, ὅτι εἶναι ἀθάνατος.

ΣΖ'. Ἡ ψυχὴ εἶναι οὐσία, καθὼς γίνεται φανερόν ἐκ τῶν ἐφεξῆς. Πᾶσα ἀλλοίωσις γίνεται ἀναγκαίως ἐπὶ τινος διαμένοντος· καὶ πᾶν συμβεβηκὸς ἀπαιτεῖ βάσιν καὶ θεμέλιον, ἐπάνω τοῦ ὁποίου συμβαίνει (ΟΕ'). Ἄλλ' εἰς τὸ νοῦν Ἐγὼ συμβαίνουσι πολλαὶ καὶ παντοῖαι ἀλλοιώσεις, οἷον κρίσεις, συλλογισμοὶ, σκέψεις, ἐπιθυμίαι κτλ. πρέπει ἄρα νὰ ὑπόκειται εἰς αὐτάς τὴν διαμένον· ἐξηγεῖ δὲ τοῦτο καὶ ἡ συνείδησις, ὅτι ὁ νοῦν σήμερον ἐγὼ ἤμην καὶ ὁ χθὲς, καὶ ὁ πέρυσιν, καὶ ὁ πρὸ ἑνῆαυτῶν τυχόν πολλῶν πράξας τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἔργον. Ἡ συνείδησις λοιπὸν εἰς τὸ Ἐγὼ ἀναγγέλλει τῆς ψυχῆς τὴν οὐσίαν.

ΣΗ'. Ἡ οὐσία αὕτη, ἣτις λέγεται Ἐγὼ, δὲν εἶναι τὸ σῶμα· διότι τὸ σῶμα εἶναι ἴδιον ἐμοῦ, ἢ γουν εἶναι κτῆμα τοῦ Ἐγὼ· εἶναι λοιπὸν ἄλλο παρὰ τὸ σῶμα, ἢ γουν ἀσώματος οὐσία. Εἶναι δὲ καθ' ἑαυτὴν ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς, οἵτινες οὐδὲ τὴν ἐσωτερικὴν τῶν σωμάτων οὐσίαν δὲν ἐξεύρομεν. Καθὼς δὲ δὲν διστάζομεν, ὅτι ὑπόκειται τις οὐσία εἰς τὸ σῶμα, μ' ὅλον ὅτι δὲν τὴν ἐξεύρομεν, οὕτως εἴμεθα βέβαιοι ἀδιστακτικῶς, ὅτι καὶ τῆς ψυχῆς τὰ φαινόμενα ἀποδίδονται εἰς οὐσίαν ἀσώματον ἀγνωσμένην, ἐπίσης, καθὼς καὶ ἡ τοῦ σώματος.

ΣΘ'. Ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ εἶναι οὐσία ἀσώματος (ΣΗ'), ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι εἶναι ἀπόλυτος μονὰς, οὐδ' εἶναι μέρος τοῦ αἰσθητοῦ ἡμῶν σκῆνους· εἶναι λοιπὸν ἀνεπαίσθητόν τι, τοῦ ὁποίου τὴν ἰδέαν μόνος ὁ Λόγος δύναται νὰ μᾶς διδάξῃ (ΡΚΕ').

ΣΙ'. Ἡ ψυχὴ μένει πάντοτε ἡ αὐτή· τοῦτο γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν συνείδησίν μας· διότι μ' ὅλον ὅτι μᾶς ἀναγγέλλει πολλὰς αὐτῆς μεταβολὰς· μ' ὅλον τοῦτο μᾶς παριστάνει πάντοτε ἀνἀλλοίωτον τὸ Ἐγὼ.

ΣΙΑ'. Ἡ ψυχὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι μία ἢ φύσις τῆς συνειδήσεως, ἥτις εἶναι μία, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν δὲν φάσκειται πολλαπλοῦν, μάς κάμνει νὰ κρίνωμεν εὐκόλως, ὅτι μία μόνη ψυχὴ κατοικεῖ εἰς καθένα ἄνθρωπον.

ΣΙΒ'. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀφθαρτος· διότι ἡ φθορὰ γίνεται εἰς τὰ σύνθετα σώματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀνάχωρουσε μέρη τινα, καὶ κάμνουν τὸ ὅλον ἀχρηστόν εἰς τὸν σκαπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐγενήεν· ἀλλ' ὅπου δὲν εἶναι ὕλη ποῖαν, κατ' ἐχῶραν ἐμπορεῖ νὰ ἔχη ἡ φθορά;

ΣΙΓ'. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος. Τὰ ζωικά σώματα ἀποθνήσκουσιν, ὅταν παύσῃ μὲν ἡ ζωτικὴ αὐτῶν δύναμις, ἀρχίσῃ δὲ νὰ ἐπενεργῇ εἰς αὐτὰ ἡ ἐξωτερικὴ προσβολὴ τῶν μηχανικῶν καὶ χημικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι τὰ διαλύουσιν· ἀλλ' ἡ ψυχὴ αὔλος οὐσα καὶ ἀμερῆς πῶς δύναται νὰ διαλυθῇ, καὶ εἰς τίνα ἐμελλε νὰ διαλυθῇ; Ἐπεταί λοιπὸν τῆς ψυχῆς ἡ ἀθανασία ἀμέσως ἀπὸ τὴν αὐλίαν τῆς. Εἰς τὴν Ἰθδικὴν ἐναποταμιεύονται καὶ ἄλλοι λόγοι, διὰ τῶν ὁποίων κρατύνεται ἰσχυρώτερα, καὶ μένει ἀδιστακτικῶς ἀποδεδειγμένου τῆς ψυχῆς τὸ ἀθάνατον.

ΣΙΔ'. Τὰς ἀπλᾶς καὶ νοητικὰς καὶ προαιρετικὰς οὐσίας ὀνομάζομεν καὶ πνεύματα· γίνεται λοιπὸν φανερὸν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ εἶναι Πνεῦμα.

ΣΙΕ'. Ἀλλὰ πῶς ἡ ψυχὴ γνωσκει ἑαυτήν; πῶς δεδομένης ἐννοίας παραβάλλει, καὶ ἡ συνάπτει ταύτας διὰ κατάφρασεως, ἢ ἀποχωρίζει δι' ἀποφάσεως; τὰ ζητήματα ταῦτα μένουσιν πάντοτε ἀνεξήγητα ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ καὶ πεπρασμένον ἄνθρωπον.

ΣΙΖ'. Ἡ ψυχὴ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὸ ὀργανικὸν τοῦ ἀνθρώπου σῶμα· διὰ τὸν σύνδεσμον τοῦτον γίνεται

φανερὰ ἢ τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν πρὸς τὸ σῶμα σχέσις· φαίνονται αὐταὶ δραστηριώτεραι ἢ ἀδρανέστεραι μὲ τὴν αὐξῆσιν ἢ μείωσιν τῆς ἡλικίας· ὑγεία καὶ ἀρρώστια μεταβάλλουν τὰ φαινόμενά των· κράσις, κλίμα, διαίτα ἔχουν πολλὴν ῥοπὴν εἰς αὐτάς.

ΣΙΖ'. Ὁ τῆς ψυχῆς μὲ τὸ σῶμα σύνδεσμος εἶναι ἀκατανόητος· διότι ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς καταληπτικῆς ἡμῶν δυνάμεως. Πῶς τὰ δύο ταῦτα ἕτερογενῆ ὄντα συνήφθησαν, καὶ ἀπετέλεσαν μίαν ὑπόστασιν, τὸν ἄνθρωπον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ ἀρχῆς ψυχῶν, καὶ τῆς πρὸς τὸ σῶμα κοινωνίας, καὶ τῆς καθέδρας αὐτῶν.

ΣΙΗ'.

Εἰς τὴν Μεταφυσικὴν Ψυχολογίαν ἐξετάζονται προσέτι τὰ ἐφεξῆς ζητήματα· α'. περὶ ἀρχῆς τῶν ψυχῶν· β'. περὶ κοινωνίας τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα· γ'. περὶ καθέδρας αὐτῆς. Ὅλα ταῦτα τὰ ἀκατάληπτα ζητήματα θέλομεν ἐμπερικλείσειν εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο τῆς Μεταφυσικῆς Ψυχολογίας κεφάλαιον μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης συντομίας.

ΣΙΘ'. Τὸ περὶ ἀρχῆς τῶν ψυχῶν ζήτημα περιέχει κυρίως τὴν ἐφεξῆς ἔννοιαν· ἄραγε τὸ νοῦν ὑποκείμενον, πρὶν ἐνώσθην μὲ τὸ σῶμα, ὑπῆρχε πρότερον καὶ ἐνόει, ἢ καθὼς νοεῖ τώρα ἢ κατ' ἄλλον τινα τρόπον, ἢ δὲν ὑπῆρχε παντάπασιν;

ὅτι εἶναι ἀδύνατον γὰρ ἐπιλυθῆναι τὸ ζήτημα τοῦτο, γίνεται φανερόν· διότι οὔτε μὲ τὴν φαντασίαν ἐμποροῦμεν γὰρ εἰκονίσαιμεν ἀλλοίαν τινα τῆς ψυχῆς μας ὑπαρξίν, οὔτε μὲ τὸν λόγον· οὐδέποτε γὰρ ἀποφασισθῶμεν τι περὶ τούτου.

Σημείωσις. Πολλαὶ φιλοσοφικαὶ γνώμαι ἐπροσπάθησαν διαφόρως γὰρ λύσει τὸ ζήτημα τοῦτο· αἱ κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑφεξῆς. Ἡ τῶν δημιουργικῶν, οἱ τινὲς ἐδόξασαν ὅτι ἡ ψυχὴ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἐνοικίεται εἰς τὸ ἐγκυμοῦν. Ἡ τῶν μεταθετικῶν, οἱ τινὲς ὑπελάμβαναν, ὅτι ἡ ψυχὴ εἰς τὴν γέννησιν μεταδίδεται ἀπὸ τοῦ γονεῖς εἰς τὰ τέκνα, καθὼς ἀπ' ἀναμμένην λαμπάδα ἀναπτεταὶ λαμπρὰ ἄλλη. Ἡ τῶν προὔπαρξιν δοξαζόντων, ἦγον ὅτι αἱ ψυχαὶ εἶναι προδημιουργημέναι, καὶ κατὰ τὴν σύλληψιν τῶν ἐμβρύων ἐνοικίζονται εἰς τὰ σώματά των θεοῦ. Διάφορος εἶναι παρὰ τὴν εἰρημένην ἡ δόξα τῶν Μετεμψυχωτῶν· διότι οὗτοι ἐδόξαζαν ὅτι ἐκ μόνου τὴν προὔπαρξιν τῶν ψυχῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτῶν ἀφ' ἐνὸς ὄργανου εἰς ἄλλο πῶμα μεταγχοῦν, τὸν ὁποῖον ὠνόμαζαν μετεμψύχωσιν. Ἐνόμαζαν δὲ, ὅτι γίνεται καὶ ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς κτήνη, καὶ ἀπὸ κτηνῶν εἰς κτήνη, καὶ ἀπ' ἀνθρώπων εἰς ἄλλους ἀνθρώπους, ἕως οὐ γὰρ πληρώσῃ τὰς ποσὰς διὰ τὰ σμαρτήματα, τὰ ὅποια ἔπραξαν ὅταν ἐκατοίκουν εἰς τὸν αἰθέριον κόσμον, καὶ τότε γὰρ μεταβῶσιν ἐκεῖ παλιν. Εἰς τοῦτο τὸ ζήτημα ἀνάγεται καὶ, Ἐάν αἱ ψυχαὶ πρὶν ἐνωθῶσι μετὰ τὰ σώματα, καὶ ἐν τῆς ἐκάστου κράτεις ποικίλῃ διαφόρως, ἦσαν ὅμοιαι ἢ ἀνόμοιοι. Καὶ τοῦτο τὸ ζήτημα οὐδὲ γὰρ προβάλλεται ἔπρεπεν εἰς τὸν ἀνθρώπου, οὔτε λύσει τὸν ἐπιδέχεται.

ΣΚ. Τὸ περὶ κοινωνίας ψυχῆς καὶ σώματος ζήτημα περιέχει κυρίως τὴν ἑφεξῆς ἔννοιαν. Κατὰ τίνα τρόπον διατηρεῖται μεταξύ ψυχῆς καὶ σώματος τοιαύτη ἁρμονία, ὥστε αἱ μὲν ἀλλοιώσεις τοῦ σώματος εὐθὺς γίνονται γνωσταὶ εἰς τὴν ψυχὴν· αἱ δὲ θελήσεις καὶ προσταγαὶ τῆς ψυχῆς μεταδίδονται εὐθὺς εἰς τὸ σῶμα; Εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου ἐπευόησαν τὰς ἑφεξῆς τρεῖς ὑποθέσεις.

α') Ὁ Θεὸς λαμβάνει ἀφορμὴν ἀπὸ τὰς ἀλλοιώσεις τὰς εἰς ἓν ἀπὸ τὰ δύο μέρη συμβαινούσας, καὶ παράγει εἰς τὸ ἄλλο ἀλλοιώσεις ἀντιστίχους καὶ συμφώνους ἐκείνων· ἡ δόξα

αὕτη ὀνομάζεται ἢ κατ' ἐπιστάσιαν ἢ ἡ τῶν ἐξ ἀφορμῆς αἰτίων, καὶ ἀποδίδεται εἰς εὐρέτην τὸν Μιχαηλ-βράγγιον.

β.) Ὁ Θεὸς ἐκατάσκευάσεν ἀρχικῶς καὶ ἐμφύτως εἰς τὰ δύο μέρη δύο ἀρμονικὰς σειρὰς ἀλλοιώσεων, ὥστε μεταβολὴ τῆς μιᾶς σειρᾶς συμφωνεῖ ἀκριβέστατα μετὰ μεταβολὴν τῆς ἄλλης, ἐὰν καὶ αἱ σειραὶ αὗται ἀναπτύσσονται ἀσχέτως ἀπ' αὐτῶν νόμους καὶ κανόνας· καθὼς δύο ὠρολόγια κατασκευασμένα μετὰ τοιαύτην τελειότητα καὶ ἀκρίβειαν ἀπὸ τὸν τεχνίτην, ὥστε ὅταν ἡχῇ τὸ ἓν συγχρόνως ἡχεῖ καὶ τὸ ἄλλο, χωρὶς νὰ προσδιορίζεται τὸ ἓν ὑπὸ τοῦ ἄλλου· ἡ δόξα αὕτη λέγεται προδιατεταγμένη ἀρμονία, τὴν ὁποίαν ἐπένοησεν ὁ Γερμανὸς Λεϊβνίτιος.

γ.) Καὶ τὰ δύο μέρη ἐπενεργοῦσιν εἰς ἄλληλα, ὥστε τὸ ἓν ἀμέσως μεταδίδει εἰς τὸ ἄλλο τὰς μεταβολὰς του. Ἡ τρίτη αὕτη ὑπόθεσις ὀνομάζεται Φυσικὴ ἐπίρροια, εὐρημένη ἀπὸ τοὺς Περιπατητικούς, καὶ κρατουμένη ἀπὸ πολλοὺς νεωτέρους. Θέλομεν ἐξετάσειν εὐθὺς πᾶσαν μίαν.

ΣΚΑ'. Αἱ δύο πρώται ὑποθέσεις σηκώνουσιν ἐκ μέσου πᾶσαν πραγματικὴν κοινωνίαν μεταξὺ ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ ἀντ' αὐτῆς παραλαμβάνουσι μέσῃτην τὸν Θεόν, ὅς τις ἢ πάντοτε λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ κινή τὸ ἓν συμφώνως μετὰ τὸ ἄλλο μέρος, ἢ μίαν φοράν προδιέταξε τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ἀρμονίαν· καὶ οὕτως ἐξηγοῦσι τὸ ἀκατάληπτου διὰ τοῦ ἀκαταλήπτου. Εἰς δὲ τὴν τρίτην ὑπόθεσιν τίθεται μὲν πραγματικὴ μεταξὺ ψυχῆς καὶ σώματος κοινωνία, ἀλλ' ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον γίνεται, μένει ἀνερμήνευτος· οὐδ' εἶναι δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθῇ φυσικὴ ἐπίρροια μεταξὺ σωματικοῦ καὶ ἀσωμάτου. Καθ' ἕλας ὅμως τὰς εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν γενομένας πείρας ἡ φυσικὴ

ΚΟΙΝΩΝ: ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΩΜΑ. 123

αὕτη ἐπίρροια πρέπει νὰ προτιμῆθῃ ἀπὸ τὰς ἄλλας δύο ὑποθέσεις· ἀλλ' ἐν ταυτῷ νὰ ὁμολογηθῇ ἡ ἄγνοια τοῦ Πού.

ΣΚΒ'. Διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τινὲς τὴν τρίτην ὑπόθεσιν, ἔπλασαν λεπτομερεστάτην καὶ ἀόρατόν τινα ὕλην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμφωλεύοντα ἡ αὐλὸς ψυχὴ ἐνεργεῖ δι' αὐτῆς εἰς τὸ σῶμα, ὡσαύτως καὶ τοῦτο εἰς ἐκείνην· ἀλλ' ἐκτὸς ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι ἐπίπλαστος, καὶ ἀναπόδεικτος ἡ λεπτομερεστάτη ὕλη, οὐδ' ἡ φυσικὴ ἐπίρροια κερδαίνει τίποτε ἐκ ταύτης πρὸς ἐξήγησίν της· διότι ἡ ὕλη, ὅσον καὶ ἂν ὑποτεθῇ λεπτή, εἶναι πάντοτε ὕλη· καὶ ἡ ψυχὴ νὰ ἔχη κοινωνίαν μετ' ὕλην λεπτοτέραν ὅν διαφέρει παντάπασιν ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχη κοινωνίαν μετ' ἁχυτέραν.

ΣΚΓ'. Συγγενὲς μετ' τὸ περὶ κοινωνίας εἶναι καὶ τὸ περὶ τῆς καθέδρας τῆς ψυχῆς ζήτημα, τὸ ὁποῖον Μεταφυσικῶς ἐξεταζόμενον δὲν περιέχει καμμίαν ἔννοιαν· διότι ἡ καθέδρα σημαίνει τόπον· ὁ δὲ τόπος ἀπαιτεῖται διὰ τὰ αἰσθητὰ, ὡς προαπεδείξεμεν (Κζ'). τὸ δὲ αὐλὸν εἶναι ἐκτὸς τῆς κατὰ τὸ Πού κατηγορίας. Ἀλλ' εἰ ἐκλάβωμεν τὸ ζήτημα φυσιολογικῶς, καὶ καθέδραν τῆς ψυχῆς ἐκλάβωμεν τὰ ὄργανα τῆς αἰσθήσεως, καθέδρα τῆς ψυχῆς εἶναι ὁ ἐγκέφαλος.

ΣΚΔ'. Ἀλλὰ μετὰ θάνατον Πού ὑπάγει ἡ ψυχὴ; ἔχει ἄραγε τελείαν τὴν συνείδησιν μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἀναχώρησιν; ἢ πίπτει εἰς εἶδος ὕπνου τινος; ἄραγε γινώσκει τὰ ἐνταῦθα γινόμενα; γνωρίζει ψυχὰς ἄλλας οἰκείων καὶ συγγενῶν καὶ φίλων πορευομένας κατόπιν της, ἢ προπορευθεῖσα εἰς τοὺς αὐτοὺς ἴσως τῆς διατριβῆς τόπους; Τὰ τοιαῦτα δὲν δύναται νὰ ἐρμηνεύσῃ ἡ Φιλοσοφία, ὡς ὑπερβαίνοντα τοὺς ὅρους τῶν γνωστικῶν μας δυνάμεων.

Σημειώσεις. Τὶ δὲ ἐμποροῦμεν νὰ εἰπῶμεν περὶ ἄλλων πνευμάτων.

των ἀναλόγων μὲ τὴν ἀνθρώπινον ψυχὴν, ἀλλὰ χωρὶς σώμα ὑπαρχόντων καὶ ἐνεργούντων, λέγω Ἀγγέλων ἢ Δαιμόνων; Ἡ ἀγία ἡμῶν Ἐκκλησία, ἡ σεβασμιωτάτη διδάσκαλος τῶν ἀ' ὀφθαλμοῦς οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ οὐκ ἤκουσε, μᾶς διδάσκει τὴν τούτων ὑπαρξιν, καὶ πειθέμεθα εἰς αὐτῆς τὰ ἱερά λόγια, τῶν ἑποίων τὴν δύναμιν ἀποδεχόμεθα καὶ ὑπὲρ αὐτὰ τῆς Μαθηματικῆς τὰ ἀξιώματα· ἀλλὰ πρέπει νὰ μὴ ἐκπειράζωμεν κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν θείλοντες νὰ γινώμεθα χωρὶς ἀνάγκης αὐτόπται τῶν ὑπὲρ αἰσθησῶν τούτων ὄντων· οὐδὲ νὰ πιστεύωμεν εὐκόλως φανητιῶντας τινος καὶ ἀπατεῶνας, οἵτινες πλάττουσιν ὅτι δὲν ἐξείρω διὰ ποίαν χάριν των, ἢ διὰ ποίαν τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαν, ἴδαν ἐφθαλμοφανῶς πνεύματα, ἢ γούν ἀγγέλους ἢ δαίμονας.

ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.

Μεταφυσική Κοσμολογία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Τί είναι μεταφυσική Κοσμολογία, καὶ
Τίνα ζητοῦνται εἰς αὐτήν.

ΣΚΕ΄.

Ἡ μεταφυσική Κοσμολογία διακρίνεται ἀπὸ τὴν ἐμπειρικὴν, ἥτις εἶναι μέρος τῆς ἐμπειρικῆς Φυσικῆς, καθότι δὲν θεωρεῖ τὸν κόσμον ὡς τῆς πείρας καὶ τῆς ἐξωτερικῆς αἰσθήσεως ἀντικείμενον, ἢ γουν κόσμον αἰσθητὸν ὡς ἐκείνη, ἀλλ' ὡς ἀντικείμενον τοῦ Λόγου, ἢ γουν κόσμον νοητὸν. Μ' ὅλου τοῦτο δὲν ἐκλαμβάνομεν κ' ἐδῶ κόσμον νοητὸν τὸ συμπλήρωμα τῶν αὐτῶν ὄντων, ἀλλὰ τὸ ἀπόλυτον ἄθροισμα τῶν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ὑπαρχόντων. Ἐὰν δηλονότι καὶ φαίνονται τὰ πράγματα ταῦτα μερικῶς, ἢ μεταφυσική κοσμολογία τὰ συμπεριλαμβάνει ὅλα ὁμοῦ, καὶ οὕτως ἐξετάζει τὰ εἰς τὴν ὁλοκληρίαν αὐτῶν ἐπιθεωρούμενα. Κατ' αὐτὸ δὲ τοῦτο διακρίνεται ἡ κοσμολογία αὕτη καὶ ἀπὸ τὴν περὶ τῆς αἰσθητικῆς φύ-

σεως φιλοσοφίαν, ἥτις εἶναι μεταφυσικὴ τῆς αἰσθητῆς φύσεως (ΡΛ'. Σημ.)

ΣΚΣ'. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Λόγος θεωρεῖ οὕτω τὸν κόσμον, μεταβάλλει τὴν κοσμολογικὴν ἰδέαν (ΡΚΕ') εἰς ἀντικείμενον, τοῦ ὁποίου προσπαθεῖ ν' ἀποκτήσῃ τὴν γνῶσιν καὶ ζητεῖ τὸ ἀπόλυτον εἰς τὰς διαφόρους σειρὰς τῶν κοσμικῶν φαινομένων, εἰς τὰ ὅποια ἐμφιλοχωρεῖ κ᾿ ἄποια ἡγουμένων καὶ ἐπομένων ὑπαλληλία, καὶ ἐκλαμβάνει τὸ ὅλον ἄθροισμα τούτων τῶν σειρῶν ὡς δεδομένον νὰ τὸ γνωρίσῃ· ἀλλ' οὕτω περιπίπτει εἰς διαμάχην τινα μὲ τὸν ἑαυτόν του· διότι τὸ νὰ ζητῇ τὸ ἀπόλυτον εἰς τὰ σχετικὰ, καὶ πλῆθος πολὺ φαινομένων ν' ἀποεἶδῃ εἰς ὅλον τι ἀφανές, καὶ τοῦτο νὰ τὸ ἀνακρίνῃ κατὰ κανόνας ἐφαρμοζομένους μόνον εἰς φαινόμενα πράγματα· τοῦτο λέγω εἶναι ἀντίφασις, τῆς ὁποίας ἡ λύσις μᾶς φέρει εἰς ἄλλας ἀντιφάσεις, ὡς θέλομεν ἰδεῖν. Πρέπει λοιπὸν ὁ Λόγος διὰ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἐνεργείας νὰ γνωρίσῃ τοὺς περιορισμοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους τὸν καθυποβάλλει ἡ αἰσθησις· καὶ οὕτω νὰ ἀνατρέψῃ τὴν φαινομένην ἀντίφασιν τόσον κ᾿ ἂν, ὅσον νὰ μὴ πλανᾶται εἰς ἀπατηλὰς, ἢ τουλάχιστον ἀναποδείκτους γνῶμας.

ΣΚΖ'. Ὑπάρχουσι τέσσαρες κοσμολογικαὶ σειραὶ, εἰς τὰς ὁποίας ἐμπορεῖ νὰ ζητήτῃ ὀλοκληρίαν ὁ θεωρῶν Λόγος, ἐξετάζων τὸν ἀπόλυτον κόσμον ὡς εἰς γνῶσιν δεδομένον κατὰ τὰς τέσσαρας ἀρχὰς τῶν τοῦ νοῦς κατηγοριῶν (ΜΣ')· καὶ ἐκ μὲν τῆς Ποσότητος θεωρεῖ τὴν σύνθεσιν ὅλων τῶν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ φαινομένων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσιν ἐν ὅλῳ. Ἐκ δὲ τῆς Ποιότητος τὴν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ φαινομένην ὕλην, καθὼ ἀποτελεῖ ἰδιαιρετόν τι ὅλον. Ἐκ δὲ τῆς σχέσεως, τὴν γένεσιν τῶν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ φαινομένων, τὰ ὅποια εἶναι ἀποτελέσματα αἰτιῶν. Ἐκ δὲ τοῦ τρόπου, τὴν ὑπαρξίν τῶν κοσμικῶν φαινο-

μένων ἐν γένει, εἴαν εἶναι ἀναγκαία ἢ ἐνδεχομένη. Καὶ ἐντεῦθεν λοιπὸν ἐκπηγάζουσιν αἱ τέσσαρες κοσμολογικαὶ σειραί· ἢ πρώτη τῆς συνθέσεως τῶν μερικῶν εἰς ἓν ὅλον· ἢ δὲ δευτέρα τῆς διαιρέσεως τοῦ ὅλου εἰς μέρη· ἢ δὲ τρίτη τῆς παραγωγῆς τῶν φαινομένων ἀπὸ τὰς αἰτίας τῶν· ἢ δὲ τελευταία γενικῶς τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐν τῷ κόσμῳ φαινομένων.

ΣΚΗ. Ἐνῶ λοιπὸν ἡ καθόλου κοσμολογικὴ ἰδέα τοῦ ἀπολύτου ὅλου τῶν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ φαινομένων πραγμάτων ἀναφέρεται εἰς ταύτας τὰς τέσσαρας σειράς· ἐκπηγάζουσιν ἐντεῦθεν τέσσαρες μερικώτεραι κοσμολογικαὶ ἰδέαι ἐκφραζόμεναι διὰ τῶν ἐφεξῆς. Ἀπόλυτος τελειότης τῆς πάντων τῶν φαινομένων εἰς ἓν ὅλον συνθέσεως. Ἀπόλυτος τελειότης διαιρέσεως ὅλου δεδομένου ἐκ τῆς πείρας. Ἀπόλυτος τελειότης τῆς τῶν φαινομένων ἀπ' ἀλλήλων παραγωγῆς. Ἀπόλυτος τελειότης τῆς τῶν φαινομένων ὑπάρξεως.

ΣΚΘ. Αἱ ἰδέαι αὗται, εὐθὺς ἀποῦ δι' αὐτῶν προσδιορισθῆ ὁ κόσμος ὡς γνώσεως ἀντικείμενον, μεταβάλλονται καθ' ἑαυτὰς εἰς τέσσαρα ζητήματα, τὰ ὅποια δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν κοσμολογικὰ προβλήματα, ἧγουν.

α'. Ἐχει ἄραγε ὁ κόσμος ἀρχὴν ἐν χρόνῳ, καὶ πέρατα ἐν τόπῳ, ἢ εἶναι καὶ κατὰ τὰ δύο ἀπέραντος;

β'. Ἄραγε αἱ ὑλικάι οὐσαὶ συνίστανται ἀπὸ πλῆθος ἀπλῶν μερῶν πεπερασμένων, ἢ εἶναι σύνθετοι ἐκ μερῶν ἀπειραρίθμων, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστον εἶναι καὶ αὐτὸ σύνθετον;

γ'. Ὑπάρχουσιν εἰς τὸν κόσμον καὶ αἰτίαι ἀπόλυτοι καὶ ἐλεύθεροι, ἢ εἶναι πᾶσαι σχετικαὶ καὶ ἠναγκασμέναι;

δ'. Εἶναι εἰς τὸν κόσμον ὑπαρξίς τις ἀναγκαία, ἢ πᾶσα εἶναι ἐνδεχομένη;

Σημειώσεις. Πᾶσα σειρά ἡγουμένων καὶ ἐπομένων εἶναι ἢ πρό-
 εδος, ἢ ὄνοδος καὶ παλινδρομὴ (ΨΗ) Ἡ παλινδρομὴ ἀναπαύει τὸν Λό-
 γον πλείον παρὰ τὴν πρόοδος, ἐπειδὴ ὁ Λόγος ζητεῖ παντὸς δεδομένου τὸ
 προηγούμενον, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνο, καὶ ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ
 ἐπόμενα. Πᾶσα δὲ σειρά ἐμπορεῖ νὰ εἶναι ἢ πεπερασμένη ἢ ἀπείρος· καὶ
 εἰς μὲν τὴν πεπερασμένην θεωρεῖ τὸν πρῶτον ὄρον ἀπόλυτον μόνον· εἰς
 δὲ τὴν ἀπείρον, ἄλλην τὴν σειράν. Πᾶν λοιπὸν ἐφαρμόσωμεν ταῦτα εἰς
 τὰς κοσμολογικὰς σειράς, θέλομεν ἰδεῖν α) ὅτι πάντα χρόνον ἀναφίρο-
 μεν εἰς τὴν σειράν τῶν προπορευθέντων χρόνον, τὸν παρόντα, φερόει-
 πειν, χρόνον εἰς τὰς προηγούμενους, ἐπειδὴ ἔπρεπεν οὗτοι νὰ διαβῶσι
 πρὶν ἐλθεῖν ὁ παρών· καὶ ζητοῦμεν, εἰάν εἰς τὴν σειράν τῶν παρελθόν-
 των χρόνων εἴη τις ὄρος πρῶτος, ἡγουν ἂν εἴη ἀρχὴ τοῦ κόσμου, καὶ
 ἐπομένως ἂν ἡ σειρά εἶναι πεπερασμένη ἢ ἀπείρος. Ὡσαύτως ἐμποροῦν
 καὶ θεωρηθῶσι τὰ σώματα ὡς σειρά τέπων· π. χ. τῆς πόλεως ταύτης
 ἡγούμενος ὄρος εἶναι ἡ Γῆ· τῆς Γῆς, τὸ ἡλιακὸν σύστημα· τούτου,
 ἄλλα συστήματα. Ζητεῖται λοιπὸν εἰάν εἰς τὴν σειράν τῶν τέπων εἴη
 τις ὄρος πρῶτος, ἡγουν ἀρχή τις τοῦ κόσμου τοπικῆ, καὶ ἐπομένως, εἰ-
 ἂν ὁ κόσμος εἶναι κατὰ τόπον πεπερασμένος ἢ ἀπείρος· β) ὡς πρὸς τὴν
 διαίρεσιν δεδομένου ἐν τέπῳ καὶ χρόνῳ ὅλου ἐμφιλοχωρεῖ ὡσαύτως σειρά
 ἡγουμένων καὶ ἐπομένων· διότι τὸ ὅλον εἰς τὴν διαίρεσιν θεωρεῖται
 πρᾶγμα ἐπομένου, τοῦ ὁποίου ἡγούμενα εἶναι τὰ μέρη· καὶ πᾶν μέρος
 φαίνεται πάλιν ἐπομένου, τοῦ ὁποίου τὰ ἡγούμενα εὐρίσκονται διὰ τῆς
 διαιρέσεως. Ζητεῖται λοιπὸν, ἂν εἴη δυνατόν νὰ εὐρεθῶσιν ὄροι πρῶτοι
 ἡγουν μέρη ἀπλᾶ, καὶ ἐπομένως εἰάν ἡ σειρά τῆς διαιρέσεως εἶναι πε-
 περασμένη ἢ ἀπείρος· γ) ὡς πρὸς τὴν γέννησιν τῶν ἐν τέπῳ καὶ χρόνῳ
 φαινομένων, αἰτίαι καὶ ἀποτελέσματα συγκροτοῦσιν ἀπαραιτήτως σειράν,
 ἥτις πρὸς τὰς αἰτίας ἀναφερομένη εἶναι παλινδρομὴ. Ζητεῖται λοιπὸν, ἂν
 ὑπάρχῃ εἰς τὸν κόσμον αἰτία πρώτη καὶ ἐλευθέρα καὶ ἀκατανόητος,
 καὶ ἐπομένως ἂν καὶ αὕτη ἡ σειρά εἶναι πεπερασμένη ἢ ἀπείρος· δ) ὡς
 πρὸς τὴν ὑπαρξὴν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ φαινομένων, ἐμποροῦν ὅλα νὰ ἀναχ-
 θῶσιν εἰς μίαν σειράν συμβεβηκέτων, ἡγουν δυναμένων νὰ εἶναι καὶ νὰ
 μὴ εἶναι, ἢ νὰ εἶναι κατ' ἄλλον τρόπον. Ζητεῖται λοιπὸν, ἂν εἰς τὴν σει-
 ράν ταύτην εἴη τις ἀναγκαῖος, ἡγουν ἀπόλυτον τι καὶ ἀναγκαῖον,
 ἢ ἔχει, καὶ ἐπομένως ἂν ἡ σειρά εἶναι πεπερασμένη ἢ ἀπείρος. Εἰς ὅλα
 δὲ ταῦτα τὰ ζητήματα δύο λύσεις εἶναι δυναταί, ὡς γίνεται κατ' ἐ-
 αὐτὸ σαφές. Θέλομεν ἐξετάσειν εἰς τὸ ἐφεξῆς κεφάλαιον Τὶ δυναμὲθα
 περὶ τούτων νὰ ὑπολόβωμεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ τῶν τεσσάρων κοσμολογικῶν προβλημάτων.

ΣΛ΄.

Εἰς τὸ πρῶτον κοσμολογικὸν πρόβλημα (ΣΚΘ΄, α΄), ὁ Λόγος κατανατᾶ εἰς ἀμηχανίαν καὶ διαμάχην πρὸς ἑαυτὸν, κᾶν ὑποθέσῃ τὸν κόσμον πεπερασμένον καὶ κατὰ τόπον καὶ κατὰ χρόνον, κᾶν ἀπέραντον καὶ εἰς τὰ δύο.

ΣΛΑ΄. "Ὅτι ὁ κόσμος εἶναι καὶ κατὰ τόπον καὶ κατὰ χρόνον πεπερασμένος φαίνεται, ὅτι ἐξηγεῖται ἐκ τῶν ἐφεξῆς." Ἄναρχος κόσμος ὑποθέτει σειρὰν παρελθουσῶν ἀπείρων καταστάσεων τῶν πραγμάτων· ἀλλ' ἐπειδὴ τοιαύτης σειρᾶς τὸ ἄπειρον ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ μὴ συμπληρῶνται ποτὲ διὰ τῶν ἐκ διαδοχῆς γινομένων συνθέσεων· ἄρα ὁ ἀναρχὸς κόσμος δὲν ἐμπορεῖ νὰ εἶναι ὅλον τι πλήρες· ἐναντίον τῆς ὑποθέσεως· διότι τὸν θεωροῦμεν ὡς ὅλον. Πάλιν κόσμος ἀπέραντος κατὰ τόπον θέλει νὰ εἴπῃ ὅλον συγκροτούμενον ἐξ ἀπείραριθμῶν συνάμα ὑπαρχόντων πραγμάτων· ἀλλὰ ταῦτα νὰ θεωρήσῃ ὁ Λόγος χρειάζεται ἀπείρον χρόνον· περιπίπτει πάλιν ἄρα εἰς τὴν αὐτὴν ἀντίφασιν.

ΣΛΒ΄. "Ὅτι δὲ ὁ κόσμος εἶναι ἀπέραντος καὶ χρονικῶς καὶ τοπικῶς φαίνεται, ὅτι ἐξηγεῖται διὰ τῶν ἐφεξῆς· Ἡ ἀρχὴ τοῦ κόσμου ὑποθέτει χρόνον κενόν· καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος, διὰ τὸν ὅποιον ἐμποροῦμεν νὰ δείξωμεν ὅτι ἡ ἀρχὴ ἔπρεπε νὰ γείνη κατὰ τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς χρονικῆς γραμμῆς καὶ ὄχι κατὰ

ἐκεῖνο· καὶ πάλιν, ἂν ὑποτεθῶσι τοπικὰ τοῦ κόσμου πέρατα, ἔπρεπεν ἐπέκεινα τῶν περάτων νὰ εἶναι τόπος κενός, ἢ γουὺ μὴ ὄν· ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἀδύνατον τὸ ὄν νὰ συνάπτεται μὲ τὸ μὴ ὄν, ἢ γουὺ ὁ τὰ πάντα περιέχων κόσμος νὰ περιέχεται εἰς τὸ μηδέν· διότι ὁ τόπος καθ' ἑαυτὸν θεωρούμενος εἶναι μηδέν· καὶ ὡς κενός θεωρούμενος δὲν περιέχει τι ὄν· ὁ ἄρα τόπος εἶναι μὴ ὄν, καθὼς ἀπλῶς εἶδος αἰσθήσεως, καὶ ὄν, καθὼς περιεκτικὸς τοῦ κόσμου· ἢ γουὺ καὶ ὄν καὶ μὴ ὄν· τὸ ὅποιον εἶναι ἀντίφασις προσηλυτάτη.

ΣΔΓ'. Ἡ ἀντίφασις αὕτη γεννᾶται, διότι θεωροῦντες τὸν κόσμον ἀπύλυτον, ζητοῦμεν περὶ αὐτοῦ ἂν εἶναι πεπερασμένος ἢ ἄπειρος· ἀλλ' ἐπειδὴ τότε ὁ κόσμος δὲν εἶναι ἐμπειρικὸν ἀντικείμενον, ἀλλὰ πρῶγμα καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον, ἢ γουὺν ἀσχετῶς πρὸς τὴν ἀντιληψίν μας· διὰ τοῦτο δὲν ἐμποροῦν νὰ κατηγορηθῶσι κατ' αὐτοῦ οὔτε τὸ ἄπειρον, οὔτε τὸ πεπερασμένον· διότι κατὰ πραγμάτων, τὰ ὅποια δὲν περιλαμβάνουν αἱ αἰσθήσεις μας, δὲν ἀληθεύει οὔτε τὸ Ναι, οὔτε τὸ Οὐ, χρονικῶς ἢ τοπικῶς κατηγορούμενα, ἐπειδὴ χρόνος καὶ τόπος εἶναι ἐποπτικοὶ τρόποι τῶν εἰς τὰς αἰσθήσεις μίας ὑποπιπτόντων. Λέγομεν λοιπὸν ὅτι ὁ κόσμος ἔχει ὄρχήν χρονικὴν καὶ τοπικὰ πέρατα, διὰ νὰ μὴ καταντήσωμεν εἰς τὴν πρώτην ἀντίφασιν (**ΣΔ'**)· ἀπαρνούμεθα δὲ τὸ ἄχρονον καὶ τοπικῶς ἀπέραντον, ἐπειδὴ ὁ κόσμος οὔτε εἰς κενὸν τόπον, οὔτε εἰς κενὸν χρόνον μένει, διότι ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος δὲν εἶναι πράγματα, ἀλλὰ τρόποι τῆς ἰδίας ἡμῶν φύσεως εἰς τὸ νὰ ἀντιλαμβανώμεθα τὰ αἰσθητά.

Σημείωσις. Πόσον ὑπερέχει τὰς ἀσθενεῖς ταύτας τοῦ ἀνθρώπου θεωρίας ἡ ἱερὰ ἀποκάλυψις! Ἀληθῶς τὸ Λόγια κυρίου Λόγια ἀγνά, καὶ πατρὸς πολυπλόκου θεωρίας ἀπηλλαγμένα. «Ἐν ὄρχῃ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Γῆν» καὶ «ὁ Οὐρανὸς καὶ ἡ Γῆ παρελεύσαν-

ται. » Μένομεν λοιπόν κατὰ τοῦτῃ τὸ πρόβλημα « ἐν οἷς ἐμάθομεν καὶ ἐδιδάχθημεν, εἰδότες παρὰ Τίνος ἐμάθομεν » καὶ ἀφίνομεν τὰς λαβύρινθους θεωρίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος νὰ γοητεύσῃ φαντασιοκόπων ἀνθρώπων πεπαλευμένους νόας. Καὶ τὰ ἀνωτέρω δὲ (ΣΛ', ΣΛΓ') ἐφασίσαμεν ἀκροθεγῶς διὰ νὰ δείξωμεν. Πόσον ἀσθενὴς εἶναι ὁ ἀνθρώπινος Λόγος εἰς τὰ ὑπὲρ Λόγον. Ἐξετάζομεν ἤδη τὸ δεύτερον κοσμολογικὸν πρόβλημα.

ΣΛΔ'. Εἰς τὸ δεύτερον κοσμολογικὸν πρόβλημα (ΣΚΘ', β'), ἐμπόρει νὰ ὑποτεθῇ παντὸς σώματος ἢ πεπερασμένον πλήθος ἀπλῶν μερῶν, ἢ γουν πρώτων καὶ ἀδιαιρέτων, ἢ ἄπειρον.

ΣΛΕ'. "Οτι μὲν πᾶν σῶμα σύγκειται ἀπὸ πεπερασμένον πλήθος ἀπλῶν μερῶν, φαίνεται ὅτι ἐξηγεῖται διὰ τῶν ἐφεξῆς. Ἡ σύνθεσις εἶναι ἐνδεχόμενον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ παύσῃ εἰς τὸν νοῦν μας· ἐὰν λοιπὸν δὲν ἦτο ἀπλοῦν τε, ἔπρεπεν, εὐθὺς ἀποῦ παύσῃ ἢ σύνθεσις, νὰ μὴ μείνητε σωματικόν, τὸ ὁποῖον ἐνούμενον μὲ ὁμοιάτου σωματικᾶ νὰ ἀποτελῇ τὰ σύνθετα, ἢ γουν ἔπρεπε νὰ ἐκλείψωσιν ὅλα τὰ σύνθετα· ἀλλ' εἶναι σύνθετα σώματα· ἄρα εἶναι ἀντίφασις δεχόμενοι σύνθετα νὰ μὴ δεχώμαθα καὶ ἀπλᾶ.

ΣΛΖ'. "Οτι δὲ τὰ σώματα σύγκεινται ἀπ' ἄπειρον πλήθος μερῶν, ἐκ τῶν ὁποίων κἀνὲν δὲν εἶναι ἀπλοῦν, φαίνεται ὅτι δικαιολογεῖται ἐκ τῶν ἐφεξῆς. Πᾶν σῶμα ἐπέχει τόπον· ἄρα τὰ μέρη του εἶναι, ὅσα καὶ τὰ τοῦ τόπου· τὰ δὲ μέρη τοῦ τόπου δὲν εἶναι ἀπλᾶ, ἀλλ' εἶναι τόποι μικρότεροι, τῶν ὁποίων τὰ μέρη εὐρίσκονται ἐκτὸς ἀλλήλων· ὑποθέτοντες ἄρα μέρη ἀπλᾶ ἐν τόπῳ, ὑποθέτομεν τὰ αὐτὰ καὶ ἀπλᾶ καὶ σύνθετα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀντίφασις.

ΣΛΖ'. Ταύτην τὴν ἀντίφασιν διὰ νὰ ἀποφύγωμεν ἄλλο δὲν εἶναι ἀσφαλέστερον, εἰ μὴ νὰ μὴ ἐκφέρωμεν περὶ τούτου οὔτε τὸ ναὶ, οὔτε τὸ οὐ. Πᾶν σῶμα παρατηρούμεν ὡς ὅλον, τοῦ ὁποίου τὰ μέρη ὡς ἀτόμους οὐσίας δὲν δυνάμεθα νὰ ἀν-

τιληφθῶμεν οὔτε διὰ τῶν αἰσθήσεων, οὔτε διὰ τῆς φαντασίας, οὔτε διὰ τοῦ νοῦς· ἀλλὰ διὰ πασῶν τῶν ἀντιληπτικῶν μας δυνάμεων τὰς ἐννοοῦμεν ὡς ὅλα, τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι περαιτέρω μέρη· καὶ λοιπὸν ἡ διαίρεσις οὕτω προχωρεῖ ἐπ' ἄπειρον· δὲν δυνάμεθα ὅμως καὶ νὰ εἴπωμεν, ὅτι πᾶν σῶμα σύγκεται ἐξ ἀπειραρίθμων μερῶν διὰ τοῦτο, διότι ἐκ τῆς διαίρεσεως συνεχιζομένης ἐκβαίνουσι πάντοτε ἄλλα καὶ ἄλλα μέρη. Τὸ πεπερασμένον δὲν δύναται ποτὲ νὰ συμπληρόνεται φυσικῶς ἐξ ἀπείρων. Ἀλλὰ Ποῦ μέλλουν νὰ σταθοῦν τὰ ὅρια τῆς διαίρεσεως; Τίνες εἶναι αἱ πρῶται τῶν σωμάτων ἀρχαί; Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ἀνεπίλυτον εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, καὶ τὰς ἀτόμους ὑποθέσει τις ἀρχὰς, καὶ τὰς πληρωτικὰς δυνάμεις συμφώνως μὲ τοὺς καθ' ἡμᾶς φυσιολογοῦντας (ΡΞ. Σημ. Α', Β').

ΣΛΗ'. Τὸ τρίτον κοσμολογικὸν πρόβλημα (ΣΚΘ', γ.) ἐπιδέχεται καὶ αὐτὸ δύο λύσεις, ὅτι εἶναι ἐλευθέρα τις αἰτία, καὶ ὅτι εἶναι πᾶσαι αἱ αἰτίαι σχετικαὶ καὶ ἠναγκασμέναι. Ἐὰς ἴδωμεν τὰ παρεπόμενα ἐκ πάσης μιᾶς ἐπιλύσεως.

ΣΛΘ'. Ὅτι μὲν παρεκτός τῶν φυσικῶν αἰτιῶν τοῦ κόσμου ὑπάρχει καὶ αἰτία ἐλευθέρα, συλλογιζόμεθα οὕτως. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων ἀναγκαίως πρέπει νὰ εἶναι ἀποχρῶσα τις αἰτία· ἐπειδὴ κατ' ἄλλον τρόπον δὲν ἤθελεν ἀποτελεσθῆναι, καὶ ἐπομένως δὲν ἤθελεν εἶσθαι τι συμβεβηκὸς εἰς τὸν κόσμον· ἀλλ' αἱ γνωσταίμας αἰτίαι, φυσικῶς θεωρούμεναι, δὲν εἶναι ἀποχρῶσαι, ἐπειδὴ παράγεται πᾶσα μία ἀπ' ἄλλην περαιτέρω αἰτίαν· πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπάρχη καὶ τις ἀποχρῶσα· αὕτη δὲ εἶναι ἐξ ἀνάγκης ἐλευθέρα· διότι εἶναι ἀντίφασις νὰ εἴπωμεν τὴν αὐτὴν ἀποχρῶσαν καὶ ἠναγκασμένην· ἄρα κτλ.

ΣΜ. Ἀλλὰ τὸ ἐναντίον τούτου φαίνεται ὅτι ἐξηγεῖται διὰ τῶν ἐφεξῆς. Πᾶσα πράξις ἔχει ἀρχήν. Πᾶσα δὲ ἀρχὴ περικλείεται εἰς χρονικόν τι σημεῖον. Λοιπὸν ὑποτίθεται σημεῖον χρόνου ἄλλο, ὅτε τὸ ἐνεργῆσαν ὑποκείμενον δὲν ἐπραττε τίποτε. Ἐάν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀπραξίαν μετεφέρθῃ εἰς τὴν πράξιν ὑπὸ μηδενὸς χωρὶς αἰτίας· παύει ἄρα ὁ εἶρμος τῆς φύσεως (ΡΙΑ΄). εἰ δ' ὑπὸ αἰτίας, δὲν εἶναι ἐλεύθερα· εἶναι λοιπὸν ἀντίφασις πράξιν τινα νὰ τὴν θεωρήσωμεν ὡς φαινόμενον, καὶ νὰ μὴ ὑποθέσωμεν ἄλλην, ἐκ τῆς ὁποίας ἔπεται ἀναγκαίως.

ΣΜΑ΄. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὸν κόσμον ὑπάρχουσι καὶ ὑποκείμενα, τὰ ὁποῖα ἔχουν διπλοῦν χαρακτῆρα· τὸν μὲν φυσικόν, διὰ τοῦ ὁποίου συνάπτονται μὲ τὰ αἰσθητά· τὸν δὲ ἠθικόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνάγονται εἰς ὑψηλοτέραν τινα, μόνον νοητὴν, τῶν πραγμάτων διάταξιν· ἐμποροῦν καὶ αἱ δύο θεωρίαι διαφόρως ἐκλαμβάνομεναι νὰ εἶναι βέβαιαι. Ὅλα μὲν τὰ ἐνεργοῦντα ὑποκείμενα, καθὸ ἐπικνηκουσιν εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον, πρέπει νὰ εἶναι προσδιωρισμένα διὰ προηγουμένων αἰτιῶν· τὰ δὲ μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὸν κανόνα τοῦτον· ἀλλὰ προσδιορίζουσι τοὺς νόμους τῶν πράξεών των ἐξ αὐτεξουσίου αὐτῶν θελήσεως. Ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸν ἐμφωλεύοντα εἰς αὐτὸν Λόγον εἶναι ἐλεύθερος. Ὁ Θεὸς, ὁ πρῶτος καὶ ἀκατανόητος Νοῦς, εἶναι ἐλεύθερος, καὶ παρήγαγεν ἐν χρόνῳ κατὰ τὰς ἀερμηνεύτους αὐτοῦ βουλάς τὸν ὁρώμενον τοῦτον κόσμον, τὸν διαπρύσιον κήρυκα τῆς παντοδυναμῆς σοφίας του· καὶ οὕτως ἐπιλύεται ἡ δυσκολία τοῦ τρίτου κοσμολογικοῦ προβλήματος.

ΣΜΒ΄. Τὸ τέταρτον κοσμολογικὸν πρόβλημα (ΣΚΘ΄, δ.) δέχεται καὶ τοῦτο δύο λύσεις, ἐκ τῶν ὁποίων θέλομεν ἰδεῖν πάσης μιᾶς τὰς συνεπείας καὶ ἀκολουθίας,

ΣΜΓ'. "Οτι μὲν εἶναι ἀπόλυτόν τι εἰς τὸν κόσμον, ἀποδεικνύεται διὰ τῶν ἐφεξῆς. Πᾶν ἐνδεχόμενον καὶ μεταβλητὸν ἔχει ἐκκρεμῆ, καὶ ἐπομένως ἀτελῆ τὴν ὑπαρξίν του· διότι ταύτης ἀπαιτεῖται αἰτία ὑπαρξίς ἄλλη· εἴαν λοιπὸν καὶ αὕτη ὑποτεθῆ ἐκκρεμῆς ἀπ' ἄλλης, καὶ ἐκείνη ἀπὸ τετάρτης, καὶ ἐφεξῆς ὡσαύτως, τελεία ὑπαρξίς θέλει εἶσθαι ἀδύνατος· ἀλλὰ τὸ ὑπάρχον ἀπαιτεῖ τελείαν τινα τῆς ὑπαρξέως του αἰτία· διότι ἄλλως δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχη. Ἦθελεν εἶσθαι λοιπὸν ἀντίφασις νὰ ἀποδεχώμεθα ἐνδεχόμενα εἰς τὸν κόσμον, καὶ νὰ ἀρνούμεθα τὸ ἀπόλυτον.

ΣΜΔ'. "Οτι δὲ εἰς τὸν κόσμον δὲν ὑπάρχει ὀπόλυτον, φαίνεται ὅτι ἐρμηνεύεται ἐκ τῶν ἐφεξῆς. Τὸ ἀπόλυτον δὲν δύναται νὰ εἶναι μέρος τοῦ κόσμου, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ὅλα εἶναι προδιωρισμένα ῥιὰ τὸν νόμον τῆς αἰτιολογίας. Ἐκτὸς δὲ τοῦ κόσμου θεωρηθὲν ὡς αἰτία αὐτοῦ ἀπαιτεῖ χρόνον, ἥγουν νὰ ὑπάρχη πρὸ τῆς τοῦ κόσμου ὑπαρξέως· ὁ δὲ χρόνος εἶναι εἶδος τῆς αἰσθήσεως· τὸ ἀπόλυτον λοιπὸν εἶναι αἰσθητόν. Ἦγουν τὸ ἀπόλυτον δὲν εἶναι ἀπόλυτον.

ΣΜΕ'. Ἡ ἀντίφασις αὕτη γεννᾶται, διότι χωρὶς τινὸς διαφορᾶς ἐκλαμβάνονται ὡς γνώσεως ἀντικείμενα καὶ τὸ ἐνδεχόμενον καὶ σχετικόν, καὶ τὸ ἀναγκαῖον καὶ τὸ ἀπόλυτον· ἀλλ' ἡ τελεία ἀρχὴ καὶ αἰτία πάσης ἐνδεχομένης ὑπαρξέως πρέπει ἀναγκαίως νὰ μὴ ὑποπίπτῃ εἰς τὴν πεῖραν· καὶ ἐπομένως δὲν δύναται νὰ γνωσθῆ οὔτε κατὰ τὴν ὑπαρξίν του, οὔτε κατὰ τὸν τρόπον τοῦ εἶναι. Εἶναι λοιπὸν καθαρῶς νοητόν, καὶ ἀπὸ τὰ ἐμπειρικὰ πράγματα καὶ ἐν δὲν ἐμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς εἰκὼν αὐτοῦ καὶ ἀφομοίωμα.